

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

БУЧАЦЬКИЙ МИКОЛА ОЛЕГОВИЧ

УДК 343.102:343.14:347.9

**НОТАРІАЛЬНО ПОСВІДЧЕНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права»

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Топчій Василь Васильович,

Державний податковий університет,
директор навчально-наукового інституту права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Кучинська Оксана Петрівна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права

кандидат юридичних наук, професор

Хабло Оксана Юріївна,

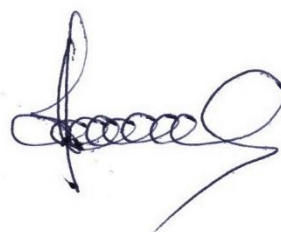
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри кримінальної юстиції
Навчально-наукового інституту права та психології

Захист відбудеться «22» липня 2026 року об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 25.855.02 в Державному податковому університеті за адресою: 08205, Київська область, Бучанський район, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного податкового університету за адресою: 08205, Київська область, Бучанський район, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «18» червня 2026 року

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ігор ГРИЦЮК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Побудова правової держави та утвердження верховенства права в Україні нерозривно пов'язані з удосконаленням механізмів кримінального судочинства, зокрема в частині забезпечення законності, справедливості та ефективності доказування. Кримінальний процес покликаний не лише забезпечити притягнення винних осіб до відповідальності, але й гарантувати дотримання прав і свобод людини на всіх стадіях кримінального провадження. У цьому сенсі доказування є ключовим інструментом досягнення завдань кримінального процесу, адже саме через належні, допустимі та достовірні докази формується процесуальна істина, що лежить в основі судового рішення.

Сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України орієнтований на поєднання ефективності кримінального переслідування з високими стандартами захисту прав людини. Запровадження змагальної моделі кримінального процесу, посилення ролі судового контролю, розширення процесуальних прав сторін і закріплення принципу допустимості доказів як центрального елементу доказування зумовили потребу в переосмисленні традиційних підходів до визначення джерел доказів і механізмів їхнього отримання. У цих умовах особливого значення набувають питання використання в кримінальному провадженні документів, створених поза межами кримінального процесу, але таких, що містять юридично значущу інформацію.

Однією із найбільш специфічних і водночас недостатньо досліджених категорій таких документів є нотаріально посвідчені документи. Нотаріат як державний інститут виконує важливу функцію правового забезпечення цивільного обороту, посвідчення юридичних фактів і волевиявлення осіб, а також запобігання правовим спорам. Саме завдяки нотаріальній формі документи набувають підвищеного рівня офіційності та доказової значущості. Водночас у кримінальному процесі використання нотаріальних документів виходить за межі традиційної цивільно-правової сфери й потребує спеціального процесуального осмислення.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що кримінальне процесуальне законодавство України не містить спеціального, системного регулювання статусу нотаріально посвідчених документів як джерел доказів. Загальні положення КПК України про документи як процесуальні джерела доказів не враховують специфіку нотаріальної діяльності, особливий правовий режим нотаріальних актів, що створює прогалини в правозастосуванні та призводить до неоднозначних підходів під час оцінки доказової сили таких документів у кримінальному провадженні.

Особливу складність становить питання співвідношення доказової сили нотаріально посвідчених документів із принципом вільної оцінки доказів. З одного боку, нотаріальний документ користується презумпцією достовірності та законності, оскільки створюється уповноваженою особою в межах визначеної законом процедури. З іншого боку, кримінальний процес не допускає наперед установлення

сили доказів, що вимагає від суду критичної оцінки кожного доказу в сукупності з іншими. Це породжує складне теоретичне питання щодо меж і характеру доказової цінності нотаріальних документів у кримінальному судочинстві.

Не менш актуальною є проблема участі нотаріуса в кримінальному провадженні. У процесі розслідування кримінальних правопорушень органи досудового розслідування нерідко звертаються до нотаріусів як носіїв інформації, що має доказове значення. Це може проявлятися у формі допиту нотаріуса як свідка, тимчасового доступу до нотаріальних документів, вилучення нотаріальних архівів або використання відомостей із нотаріальних реєстрів. Водночас правовий статус нотаріуса в кримінальному процесі залишається недостатньо визначеним, що ускладнює забезпечення балансу між інтересами правосуддя та професійними обов'язками нотаріуса.

Центральне місце в цій проблематиці посідає інститут нотаріальної таємниці. Нотаріальна таємниця є однією із фундаментальних гарантій нотаріальної діяльності та спрямована на захист прав і законних інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса. Вона охоплює широкий спектр відомостей, отриманих нотаріусом у зв'язку з вчиненням нотаріальних дій, і має особливий режим правової охорони. Водночас у кримінальному процесі виникає об'єктивна потреба в доступі до таких відомостей, що ставить під сумнів абсолютний характер нотаріальної таємниці та актуалізує питання меж її обмеження.

Недостатня визначеність процесуальних механізмів доступу до інформації, що становить нотаріальну таємницю, призводить до ризиків порушення прав як осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, так і третіх осіб, чиї інтереси опосередковано зачіпаються. Відсутність чітких критеріїв пропорційності втручання у сферу нотаріальної таємниці ускладнює діяльність органів досудового розслідування та суду й може негативно впливати на допустимість отриманих доказів.

Додатковий вимір актуальності дослідження пов'язаний із процесами цифровізації нотаріальної діяльності. Запровадження електронних нотаріальних реєстрів, електронних документів і цифрових засобів ідентифікації суттєво змінює традиційні уявлення про форму нотаріального документа та способи зберігання нотаріальної інформації. У кримінальному процесі це породжує нові виклики, пов'язані із фіксацією, збереженням і перевіркою електронних доказів, а також із захистом інформації, що становить нотаріальну таємницю, від несанкціонованого доступу.

Водночас правозастосовна практика свідчить про відсутність єдиного підходу щодо доступу до нотаріально посвідчених документів у кримінальних провадженнях. Судова практика демонструє різні підходи до зазначеної проблеми, що зумовлено як прогалинами законодавства, так і недостатньою теоретичною розробленістю проблеми. Це негативно впливає на передбачуваність судових рішень і суперечить принципу правової визначеності.

Отже, вибір теми дослідження обумовлений комплексом взаємопов'язаних чинників: потребою в теоретичному осмисленні правової природи нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі; потребою у визначенні їхнього процесуального статусу та доказової сили; актуальністю проблеми охорони нотаріальної таємниці в умовах кримінального провадження; впливом цифровізації нотаріальної діяльності на механізм доказування; а також практичними труднощами правозастосування, що виникають у діяльності органів досудового розслідування та судів.

Дослідження зазначених питань має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки сприятиме вдосконаленню кримінального процесуального законодавства, формуванню єдиного підходу до використання нотаріальних документів як джерел доказів і забезпеченню належного балансу між інтересами кримінального правосуддя та гарантіями захисту прав людини.

З огляду на значну важливість кримінального процесуального законодавства України представлена до аналізу тематика має достатній науковий та емпіричний базис. Зокрема, проблематику використання електронних доказів у кримінальному процесуальному праві України розглядали А.-М. Ангеленюк, А. Антонюк, В. Русецька, І. Каланча, Д. Стемковський та інші.

Нотаріальний процес, функції та завдання українського нотаріату досліджували М. Долинська, К. Досінчук.

Л. Вдовічена й багато інших дослідників присвятили свої роботи особливостям діяльності нотаріату та нотаріальним актам як результатам цієї діяльності.

Нотаріальну діяльність як різновид правоохоронної діяльності вивчали Р. Білокінь, А. Гуледза.

Гарантії нотаріальної діяльності, юридичну відповідальність нотаріуса за порушення нотаріальної таємниці в Україні розробляли О. Білоскурська, М. Федорчук, М. Бондарева.

Правове регулювання статусу суб'єктів нотаріальної діяльності в Україні та участь нотаріуса в кримінально-процесуальних правовідносинах розглядали К. Гарбуз, Бірюков В.

В. Долинська пропонує розмежовувати основних суб'єктів нотаріального процесу на інститути нотаріату та квазінотаріату. Так само суб'єктів нотаріальної діяльності поділяють на нотаріальних і квазінотаріальних В. Чуєнко та О. Лобур.

С. Вітвіцьким, О. Волобуєвою, Д. Давидовою в монографії «Джерела доказів у кримінальному процесі України» окрему увагу приділено пропозиції щодо концептуального підходу до правового регулювання інституту доказів у вітчизняному законодавстві. Зокрема, пропонується відмовитися від традиційної нормативної дефініції доказів, замінивши її чітким законодавчим закріпленням сукупності вимог до їх змісту, форм і джерел.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023); Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції на період до 2026 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р); рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя» (Указ Президента України від 30 червня 2023 року № 359/2023).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права» від 22 грудня 2015 року (протокол № 6).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в комплексному науковому аналізі процесуальних і доказових аспектів відшукування, вилучення та використання нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі України, визначенні їхнього процесуального статусу та доказової сили, а також у з'ясуванні особливостей охорони нотаріальної таємниці в умовах кримінального провадження.

Відповідно до поставленої мети сформульовані такі *завдання*:

- розкрити теоретико-правову природу нотаріально посвідчених документів у системі письмових джерел доказів кримінального процесу, визначити їхнє місце серед інших документальних доказів і сформулювати авторське визначення поняття «нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі»;
- проаналізувати нормативні, правозастосовні та доктринальні підходи до співвідношення інтересів кримінального правосуддя й нотаріальної таємниці, виявити основні проблеми та суперечності, що виникають під час залучення нотаріально посвідчених документів до кримінального провадження;
- визначити правову природу нотаріальної таємниці в кримінальному процесі, з'ясувати її зміст, межі дії та особливості охорони в умовах досудового розслідування й судового розгляду, а також розробити концептуальний підхід до балансування публічних і приватних інтересів;
- сформулювати критерії належності, допустимості та достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах, з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства та спеціального законодавства про нотаріат;
- розробити доктринально обґрунтований підхід до класифікації нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі через розмежування

нотаріального посвідчення як процедури та нотаріального акта як документального результату нотаріальної дії;

– проаналізувати процесуальний статус нотаріуса як носія охоронюваної законом професійної таємниці та визначити особливості його залучення, а також залучення нотаріальних документів до кримінального провадження з урахуванням підвищених процесуальних гарантій.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні правовідносини, що виникають у зв'язку з використанням нотаріально посвідчених документів як джерела доказів у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – правова природа, доказова сила та процесуальні умови залучення й використання нотаріально посвідчених документів у системі кримінально-процесуального доказування України з урахуванням національної практики та європейських стандартів.

Методи дослідження були обрані з урахуванням мети й завдань роботи, а також її об'єкта та предмета, що зумовило потребу в комплексному поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Методологічною основою дослідження є системний підхід до аналізу нотаріально посвідчених документів як джерел доказів у кримінальному процесі, а також проблем охорони нотаріальної таємниці в умовах кримінального провадження. *Діалектичний метод* застосовувався для дослідження правової природи нотаріально посвідчених документів, їх еволюції та функціонування в системі кримінального процесуального доказування, а також для виявлення взаємозв'язку між інститутами нотаріату та кримінального процесу, зокрема в контексті співвідношення публічного інтересу правосуддя та приватного інтересу захисту нотаріальної таємниці (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 3.1). *Загальнонаукові методи* аналізу, синтезу, індукції, дедукції та узагальнення використовувалися на всіх етапах дослідження для систематизації наукових підходів до поняття нотаріальних документів, формулювання авторських дефініцій, класифікацій і висновків, а також для побудови логічно узгодженої концепції використання нотаріально посвідчених документів у доказуванні (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.2). *Формально-юридичний метод* був застосований для аналізу норм кримінального процесуального законодавства України, законодавства про нотаріат, а також підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють порядок вчинення нотаріальних дій, оформлення нотаріальних документів та умови доступу до них у межах кримінального провадження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). *Формально-логічний метод* використовувався під час розроблення й уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження, зокрема під час визначення понять «нотаріальні документи», «нотаріально посвідчені документи», «нотаріальні акти», а також у процесі формулювання критеріїв належності, допустимості та достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах (підрозділи 2.1, 2.2). *Порівняльно-правовий метод* був використаний для зіставлення положень кримінального процесуального законодавства України із нормами спеціального

законодавства про нотаріат, а також для аналізу відмінностей у підходах до правового режиму нотаріальної таємниці та процесуального статусу нотаріуса в кримінальному провадженні (підрозділи 2.3, 3.1), а також позицій національних судів та Європейського суду з прав людини щодо зберігання або передачі інформації, що стосується приватного життя особи, навіть без вилучення оригіналів, що, на думку ЄСПЛ, становить втручання в право на повагу до приватного життя в розумінні ст. 8 Конвенції (підрозділ 3.2). *Системно-структурний метод* застосовувався для дослідження місця нотаріально посвідчених документів у системі письмових джерел доказів, їхньої внутрішньої класифікації за юридичною силою, доказовим значенням і ступенем достовірності, а також для визначення їхнього співвідношення з іншими видами документів у кримінальному процесі (підрозділ 2.2). *Кейс-метод* використовувався для аналізу практики національних судів щодо оцінки допустимості та доказової сили нотаріально посвідчених документів, а також для виявлення типових проблем правозастосування, пов'язаних із витребуванням, вилученням і використанням таких документів у кримінальному провадженні (підрозділи 2.2, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних учених у галузі кримінального процесу, доказового права та нотаріату; матеріали науково-практичних конференцій; законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України; практика Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів, а також інформаційні ресурси мережі «Інтернет», що містять узагальнення судової практики й аналітичні матеріали з відповідної проблематики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є одним із перших комплексних монографічних досліджень теоретичних і практичних аспектів нотаріально посвідчених документів як джерела доказів у кримінальному процесі. Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають особистий внесок у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки та пропозиції:

вперше:

– запропоновано авторське визначення поняття «нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі», під яким потрібно розуміти письмові документи, зокрема в електронній формі, створені або засвідчені в порядку, передбаченому законодавством про нотаріат, які містять зафіксовані з дотриманням установленної законом форми та процедури відомості про юридично значущі факти й обставини та можуть бути залучені й використані в кримінальному провадженні відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства як джерело доказової інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення;

– обґрунтовано потребу у вирішенні конфлікту між інтересами правосуддя та режимом нотаріальної таємниці в кримінальному провадженні, зумовленого

нормативною фрагментарністю регулювання, неоднорідністю судової практики та відсутністю єдиних доктринальних підходів до забезпечення балансу між публічним інтересом у розслідуванні злочинів і приватним інтересом щодо захисту конфіденційної нотаріальної інформації;

– сформульовано систему критеріїв належності, допустимості та достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах, з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства та спеціального законодавства про нотаріат;

удосконалено:

– класифікацію нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі через розмежування нотаріального посвідчення як процесуальної процедури та нотаріального акта як документального результату нотаріальної дії, що дає змогу більш чітко визначати їх місце та роль у системі письмових джерел доказів;

– розуміння змісту й меж дії нотаріальної таємниці в умовах кримінального провадження за рахунок уточнення процесуальних механізмів її обмеження виключно на підставі закону та за умови дотримання принципу пропорційності;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат кримінального процесу щодо письмових джерел доказів, зокрема через уточнення співвідношення понять «нотаріальні документи», «нотаріально посвідчені документи» та «нотаріальні акти» в контексті доказового права;

– уявлення про процесуальний статус нотаріуса як носія охоронюваної законом професійної таємниці, що обумовлює потребу у встановленні спеціальних процесуальних гарантій під час залучення нотаріуса або нотаріальних документів до кримінального провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та викладені в роботі положення, висновки впроваджені та можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – під час підготовки змін до чинного законодавства України (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 29 квітня 2026 року № 147д9/9-02);

– *практичній діяльності* – сформульовані висновки можуть бути використані слідчими, прокурорами, адвокатами та суддями для правильної кваліфікації доказів, отриманих у формі нотаріально посвідчених документів, їх оцінки, витребування та допустимого використання в доказуванні (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-11);

– *науково-дослідній сфері* – обґрунтовані положення щодо правової природи, допустимості та доказової сили нотаріально посвідчених документів можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях у сфері кримінального процесуального та нотаріального права (акти впровадження Державного податкового університету від 28 жовтня 2025 року та Національної академії

внутрішніх справ від 22 жовтня 2024 року);

– *освітньому процесі* – для проведення різних форм занять зі студентами денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Судові та правоохоронні органи», «Кримінальне процесуальне право України», «Криміналістика» (акти впровадження Державного податкового університету від 25 квітня 2025 року та Національної академії внутрішніх справ від 22 жовтня 2024 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися в Науково-дослідному інституті публічного права. Результати дослідження були оприлюднені на 3 міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Київ, 14–15 листопад 2021 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені у 8 наукових публікаціях, серед яких 4 статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, 1 – в іноземному фаховому виданні та 3 тези доповідей, опубліковані в збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з них основний текст – 206 сторінок, список використаних джерел – 31 сторінка (273 найменування) та 2 додатки на 8 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, пов'язаної з використанням нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі України як джерела доказів, визначено стан наукової розробки відповідної проблематики у вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині, встановлено зв'язок роботи з науковими програмами та дослідницькими напрямами. Сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну, теоретичну та нормативну бази роботи. Окреслено наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення для розвитку кримінального процесуального права, а також наведено відомості щодо апробації результатів дослідження та наукових публікацій автора.

Розділ 1 «Докази у кримінальному процесі України: традиційні та цифрові аспекти» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття доказів у кримінальному процесі: теоретичні*

підходи, джерела та стандарти оцінки» досліджено теоретичні підходи до визначення поняття доказів у кримінальному процесі, їхнє місце в системі кримінально-процесуального доказування та значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Проаналізовано нормативне закріплення джерел доказів у кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема положення щодо показань, речових доказів, документів і висновків експертів. Окрему увагу приділено проблемам оцінки доказів, критеріям їх належності, допустимості, достовірності та достатності для прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Зазначено, що Європейський суд з прав людини не відкидає непрямі докази, але вимагає особливої обережності, ретельної перевірки та дотримання права на справедливий суд. Жоден доказ не є апріорно неприйнятним, а обов'язок доведення вини лежить на стороні обвинувачення. Зроблено висновок, що сучасна тенденція в кримінальному процесі полягає в поступовому зближенні національних підходів із європейськими стандартами, де ключовим критерієм є не лише допустимість, а й справедливість використання доказів.

У підрозділі 1.2 *«Цифрові джерела доказової інформації»* розглянуто особливості формування й використання доказової інформації, що існує в цифровому середовищі. Встановлено, що цифровізація суспільства та розвиток інформаційних технологій зумовили появу нових джерел доказових відомостей, пов'язаних із використанням комп'ютерних систем, мережі «Інтернет», мобільних пристроїв та інших електронних носіїв інформації.

Розкрито сутність цифрових даних як потенційного джерела доказів, а також проаналізовано особливості їх збирання, збереження та використання в кримінальному провадженні з урахуванням вимог законодавства та процесуальних гарантій. Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного категоріального апарату. Поряд із поняттям «комп'ютерна інформація» вживається ширше поняття «цифрова інформація», яке охоплює дані, створені не лише комп'ютерними системами, а й іншими цифровими пристроями.

Цифрова інформація формується в бінарній формі, що забезпечує точність копіювання, але водночас вимагає особливих механізмів автентифікації. Використання цифрових джерел супроводжується низкою проблем: забезпечення автентичності та цілісності даних, ризику підробки, потреба в міжнародній співпраці для доступу до даних на закордонних серверах, а також відсутність чітких процесуальних процедур. Електронні документи відіграють ключову роль у встановленні обставин справи, особливо під час розслідування кіберзлочинів, транскордонної злочинності, воєнних правопорушень і злочинів у сфері інформаційної безпеки. Отже, цифровізація кримінального процесу вимагає адаптації національного законодавства до сучасних технологічних реалій, розробки чітких критеріїв класифікації, збирання, фіксації, оцінки та використання цифрових джерел доказової інформації, а також запозичення позитивного міжнародного

досвіду.

У підрозділі 1.3 «Електронні докази у кримінальному процесі» аналізуються поняття та правова природа електронних доказів, їхнє співвідношення з іншими видами доказів і місце в системі доказування. Встановлено, що в умовах розвитку цифрових технологій електронні докази набувають дедалі більшого значення для розслідування кримінальних правопорушень. Розглянуто наукові підходи до визначення електронних доказів як інформації, зафіксованої в електронній формі, яка може містити відомості про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні.

Окремо проаналізовано особливості зберігання такої інформації на різних електронних носіях та проблеми її процесуального використання в кримінальному судочинстві. Аналіз судової практики свідчить про відсутність єдиного підходу до кваліфікації електронних доказів: в одних випадках електронні докази кваліфікуються як «речові докази носіїв, на яких міститься інформація», в інших – як «речові докази відеозаписів, розміщених на CD-дисках», або як «матеріали негласних слідчих (розшукових) дій і докази, представлені у формі мобільних телефонів та їхньої кореспонденції через месенджер "Telegram"», або як «речові докази чи інформація, отримана в процесі тимчасового доступу до речей і документів». Це актуалізує потребу в законодавчому закріпленні поняття «електронні докази» для забезпечення уніфікованого застосування. Важливим аспектом є автентифікація таких доказів, підтвердження їх цілісності та достовірності через ланцюг зберігання, метадані та спеціальні методики. Кримінальний процесуальний кодекс України не містить спеціального порядку роботи з електронними доказами, тому значну роль відіграє практика Верховного Суду. Отже, електронні докази стають невід'ємною частиною сучасного кримінального процесу. Подальше вдосконалення їх правового регулювання, процедур отримання, зберігання й оцінки є важливим чинником підвищення ефективності розслідування та судового розгляду справ.

Розділ 2 «Нотаріальні документи: доказова сила та охорона нотаріальної таємниці» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Нотаріат та нотаріальний процес» розглянуто історико-правові передумови виникнення й розвитку інституту нотаріату, а також його місце в системі правових інститутів держави. Встановлено, що формування нотаріату зумовлене потребами цивільного обороту, передусім потребою в належному документальному оформленні юридично значущих фактів, пов'язаних із майновими правами й обігом нерухомості. Розвиток нотаріальної діяльності пов'язаний із делегуванням державою приватним особам окремих публічних повноважень щодо посвідчення правочинів і юридичних фактів, що забезпечує стабільність правового обігу та підвищує рівень правової визначеності в суспільних відносинах.

Проаналізовано правову природу нотаріального процесу як особливої процедури здійснення нотаріальних дій, спрямованої на офіційне підтвердження

юридично значущих фактів і надання документам підвищеної доказової сили. Обґрунтовано, що нотаріальна діяльність має подвійний характер, поєднуючи приватноправові елементи із виконанням публічно-правових функцій держави. У зв'язку з цим нотаріальні документи набувають особливого правового статусу, оскільки створюються або посвідчуються уповноваженою особою з дотриманням установлених законом вимог щодо форми, змісту та процедур реєстрації.

У підрозділі 2.2 *«Нотаріально посвідчені документи як джерело доказів»* здійснено комплексний аналіз правової природи нотаріально посвідчених документів у системі письмових джерел доказів кримінального процесу. Встановлено, що такі документи мають особливе значення в процесі доказування, оскільки поєднують у собі результат нотаріальної діяльності та офіційне підтвердження юридично значущих обставин. Доведено, що нотаріально посвідчені документи характеризуються презумпцією достовірності й мають підвищений рівень доказової сили, що зумовлено спеціальним порядком їхнього створення та посвідчення.

У роботі сформульовано авторський підхід до визначення поняття нотаріально посвідчених документів як у письмовій, так і в електронній формах, створених чи засвідчених відповідно до законодавства про нотаріат, що містять відомості про юридично значущі факти та можуть бути використані в кримінальному провадженні як джерело доказової інформації. Такі документи забезпечують перехід інформації з приватної сфери у сферу публічного правового визнання та можуть відігравати важливу роль у встановленні фактичних обставин кримінального правопорушення.

У підрозділі 2.3 *«Нотаріальна таємниця в кримінальному процесі»* досліджено правову природу нотаріальної таємниці та її значення в забезпеченні конфіденційності нотаріальної діяльності. Встановлено, що нотаріальна таємниця є важливою гарантією захисту прав і законних інтересів осіб, які звертаються до нотаріуса, оскільки вона охоплює інформацію про зміст нотаріальних дій, персональні дані клієнтів і відомості про їхні правочини. Водночас у кримінальному процесі виникає потреба в доступі до відповідної інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Проаналізовано проблеми співвідношення інтересів кримінального правосуддя та потребу в збереженні конфіденційності нотаріальної інформації. Обґрунтовано, що відсутність достатньо чітких процедурних гарантій доступу до нотаріальних документів може створювати ризики втручання у сферу нотаріальної таємниці під час досудового розслідування. У зв'язку з цим визначено потребу в удосконаленні законодавчого регулювання порядку отримання й використання таких документів у кримінальному провадженні, що дасть змогу забезпечити баланс між ефективністю кримінального переслідування та захистом прав людини.

Розділ 3 «Нотаріально посвідчені документи в кримінальному процесі: процесуальні аспекти» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Нотаріально посвідчені документи як елемент системи*

кримінально-процесуального доказування» досліджено місце та значення нотаріально посвідчених документів у структурі доказової діяльності в кримінальному провадженні. Проаналізовано їх правову природу як різновид документів, що містять інформацію про юридично значущі факти та обставини, які можуть мати доказове значення для встановлення події кримінального правопорушення, кола причетних осіб, характеру правовідносин між ними та інших фактів, що підлягають доказуванню відповідно до кримінального процесуального законодавства.

З'ясовано, що специфіка нотаріально посвідчених документів полягає в способі їхнього створення та посвідчення, який передбачає участь уповноваженої державою особи-нотаріуса, який діє відповідно до вимог законодавства про нотаріат і виконує публічно-правові функції щодо засвідчення юридичних фактів. Така процедура надає відповідним документам підвищений рівень формальної достовірності та забезпечує особливий ступінь довіри до відомостей, що в них містяться. Водночас підкреслено, що навіть за наявності підвищеної доказової сили такі документи підлягають оцінці судом у сукупності з іншими доказами.

У підрозділі також розглянуто практичні аспекти використання нотаріально посвідчених документів під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. Зокрема, проаналізовано типові ситуації, у яких такі документи можуть підтверджувати факти укладення правочинів, передачі майна, посвідчення довіреностей, засвідчення справжності підписів чи інші юридично значущі обставини. Вказано, що зазначені документи можуть відігравати важливу роль у встановленні фактичних обставин справи, особливо в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних із майновими відносинами, господарською діяльністю або використанням підроблених документів. Окрему увагу приділено впливу цифровізації нотаріальної діяльності та функціонування державних електронних реєстрів на можливості використання нотаріальних документів у кримінальному процесі.

У підрозділі 3.2 *«Процесуально-правові гарантії використання нотаріально посвідчених документів у кримінальному провадженні»* проаналізовано порядок отримання, дослідження та використання таких документів у процесі доказування. Розглянуто процесуальні механізми, за допомогою яких органи досудового розслідування та суд можуть отримувати нотаріально посвідчені документи, зокрема через витребування документів, здійснення тимчасового доступу до речей і документів, а також використання інформації з державних реєстрів.

Особливу увагу приділено аналізу критеріїв належності, допустимості та достовірності нотаріально посвідчених документів як джерел доказів. Зазначено, що належність таких документів визначається їхнім зв'язком із обставинами, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, тоді як допустимість залежить від дотримання встановленого законом порядку їхнього отримання та використання. Достовірність відомостей, що містяться в нотаріально посвідчених документах, оцінюється з урахуванням особливостей їх створення, дотримання

вимог законодавства про нотаріат, а також можливості перевірки відповідної інформації за допомогою інших джерел доказів.

У підрозділі також розглянуто процесуальні можливості перевірки відомостей, що містяться в нотаріально посвідчених документах, зокрема за рахунок допиту нотаріуса, витребування записів нотаріальних реєстрів, аналізу відповідних документів у контексті інших доказів, а також проведення експертних досліджень у разі виникнення сумнівів щодо їхньої справжності.

У підрозділі 3.3 *«Правові межі доступу до нотаріально посвідчених документів у кримінальному провадженні: національна практика та стандарти ЄСПЛ»* досліджено питання співвідношення потреб кримінального правосуддя з вимогами щодо забезпечення конфіденційності нотаріальної діяльності. Проаналізовано правову природу нотаріальної таємниці як одного із елементів гарантій захисту приватного життя особи та збереження конфіденційності інформації, отриманої нотаріусом під час здійснення професійної діяльності.

Встановлено, що доступ до нотаріально посвідчених документів у кримінальному провадженні пов'язаний із потребою в дотриманні певних правових меж, зумовлених як національним законодавством, так і міжнародними стандартами захисту прав людини. У цьому контексті особливого значення набувають положення статті 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що гарантує право на повагу до приватного й сімейного життя, а також практика Європейського суду з прав людини, яка формує критерії допустимості втручання держави у сферу професійної таємниці.

У підрозділі проаналізовано підходи, сформовані в практиці Європейського суду з прав людини, відповідно до яких втручання держави у сферу конфіденційної професійної діяльності може бути виправданим лише за умови дотримання принципів законності, потреби та пропорційності. Показано, що ці критерії мають враховуватися під час вирішення питань щодо надання органам досудового розслідування доступу до нотаріальних документів або інформації, що становить нотаріальну таємницю.

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок про потребу в забезпеченні належного балансу між інтересами кримінального правосуддя та гарантіями захисту конфіденційної інформації, яка перебуває в розпорядженні нотаріусів. У зв'язку з цим підкреслено важливість чіткого дотримання процесуальних процедур отримання нотаріальних документів у кримінальному провадженні та належного врахування стандартів, сформованих у практиці Європейського суду з прав людини, під час їхнього використання як джерел доказів.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні процесуально-

правових засад використання нотаріально посвідчених документів як джерел доказів у кримінальному процесі та визначенні механізмів забезпечення балансу між інтересами кримінального правосуддя й охороною нотаріальної таємниці. До основних результатів, сформульованих на підставі аналізу наукових джерел, чинного кримінального процесуального та нотаріального законодавства, практики його застосування, а також міжнародних стандартів захисту прав людини, належать такі положення:

1. Розкрита теоретико-правова природа нотаріально посвідчених документів у системі письмових джерел доказів кримінального процесу, встановлено їхнє особливе місце серед інших документальних доказів та обґрунтовано, що такі документи поєднують ознаки офіційного письмового доказу й результату публічної нотаріальної діяльності. Доведено, що нотаріально посвідчені документи забезпечують перехід інформації з приватної сфери в площину публічного правового визнання та наділені презумпцією достовірності. Сформульовано авторське визначення поняття «нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі» як письмових, зокрема електронних, документів, створених або засвідчених у порядку, передбаченому законодавством про нотаріат, які містять юридично значущі відомості та можуть бути використані в кримінальному провадженні відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства.

2. Проаналізовано нормативні, правозастосовні та доктринальні підходи до співвідношення інтересів кримінального правосуддя й нотаріальної таємниці, у результаті чого виявлено наявність стійких суперечностей між потребами в ефективному розслідуванні кримінальних правопорушень і забезпеченні конфіденційності нотаріальної діяльності. Встановлено, що чинне законодавство не містить достатньо чітких процедурних гарантій доступу до нотаріально посвідчених документів, що створює ризики свавільного втручання у сферу нотаріальної таємниці під час кримінального провадження.

3. Визначено правову природу нотаріальної таємниці в кримінальному процесі, з'ясовано її зміст, межі дії та особливості охорони на стадіях досудового розслідування й судового розгляду. Обґрунтовано, що нотаріальна таємниця є різновидом професійної таємниці, яка не має абсолютного характеру, але може бути обмежена виключно на підставі закону з дотриманням принципів потреби, пропорційності та судового контролю. Запропоновано концептуальний підхід до балансування публічних і приватних інтересів, що ґрунтується на функціональній рівновазі між завданнями кримінального правосуддя та гарантіями захисту приватності.

4. Сформульовано критерії належності, допустимості та достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах, з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства та спеціального законодавства про нотаріат. Доведено, що належність таких відомостей визначається їхнім

зв'язком із предметом доказування, допустимість – дотриманням встановленої процесуальної форми доступу та використання, а достовірність – презумпцією публічної довіри до нотаріуса за умови автентичності документа та законності його посвідчення.

5. Розроблено доктринально обґрунтований підхід до класифікації нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі через розмежування нотаріального посвідчення як процедури та нотаріального акта як документального результату нотаріальної дії. Обґрунтовано, що таке розмежування дає змогу чіткіше визначити доказове значення нотаріальних документів, уникнути змішування процесуальних і результативних аспектів нотаріальної діяльності та забезпечити більш послідовне їхнє застосування в кримінальному провадженні.

6. Проаналізовано процесуальний статус нотаріуса як носія охоронюваної законом професійної таємниці та визначено особливості його залучення, а також залучення нотаріально посвідчених документів до кримінального провадження з урахуванням підвищених процесуальних гарантій. Встановлено, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не забезпечує достатньої визначеності статусу нотаріуса та належного рівня його процесуального захисту, що зумовлює потребу в удосконаленні правового регулювання через посилення судового контролю та гарантій незалежності нотаріальної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бучацький М. О. Оцінювання доказів у кримінальному провадженні: аналіз практики ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 606–608. URL : https://lsej.org.ua/8_2020/155.pdf

2. Бучацький М. О. Класифікація доказів у кримінальному процесі: теоретичні підходи та практичне значення. *Держава та регіони. Серія Право*. 2020. № 1 (67), том 1. С. 227–231. URL : https://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2020/part_1/40.pdf

3. Бучацький М. О. Нотаріальний акт як процесуальна дія та як документ: до питання про розмежування понять у цифрову епоху. *Держава та регіони. Серія Право*. 2020. № 2 (68). С. 312–315. URL : https://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2020/54.pdf

4. Бучацький М. О. Цифрова інформація у системі кримінально-процесуального доказування. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 404–409. URL : https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2021/6_2021/60.pdf

5. Бучацький М. О. Тимчасовий доступ до нотаріальних документів у кримінальному провадженні: національна та європейська судова практика. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 7 (51). С. 435–438 URL : <https://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/14033>

6. Бучацький М. О. Нотаріальна діяльність в Україні: правова природа, суб'єкти та функціональний зміст. *Пріоритетні напрямки розвитку правової*

системи України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 14–15 листопад 2021 року. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2021. С. 34–36.

7. Бучацький М. О. Електронні докази як новий вид доказів у кримінальному провадженні України. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21–22 лютого 2022 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 39–41.

8. Buchatskyi M. O. Electronic Evidence and Notarially Certified Documents in Criminal Proceedings. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15–16 лютого 2023 р. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 17–20.

АНОТАЦІЯ

Бучацький М. О. Нотаріально посвідчені документи як джерело доказів у кримінальному процесі: теоретичні та практичні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». – Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права», Київ; Державний податковий університет, Ірпінь, 2026.

Дисертація присвячена комплексному теоретико-прикладному дослідженню нотаріально посвідчених документів як джерела доказів у кримінальному процесі України. У роботі здійснено всебічний аналіз процесуальних, доказових аспектів відшукування, вилучення, залучення та використання нотаріально посвідчених документів у межах кримінального провадження, а також з'ясовано особливості правового режиму нотаріальної таємниці в умовах реалізації завдань кримінального судочинства та статусу самого нотаріуса як учасника кримінального процесу.

Обґрунтовано доцільність системного переосмислення комплексу теоретичних і практичних питань, пов'язаних із визначенням поняття, правової природи та місця нотаріально посвідчених документів у системі письмових джерел доказів. Доведено, що відсутність єдиного доктринального підходу до цієї категорії, а також фрагментарність її нормативного врегулювання в кримінальному процесуальному законодавстві та законодавстві про нотаріат зумовлюють неоднозначність правозастосовної практики, зокрема під час оцінки допустимості, належності та достовірності відомостей, зафіксованих у таких документах. У зв'язку із цим у роботі здійснено ґрунтовний аналіз співвідношення норм кримінального процесуального права та спеціального нотаріального законодавства з метою уточнення доказового статусу нотаріально посвідчених документів і визначення

їхнього функціонального призначення в кримінальному провадженні.

Розкрито поняття та сутність нотаріально посвідчених документів як особливого різновиду письмових джерел доказів, що поєднують у собі приватноправову природу нотаріального посвідчення й публічно-правові завдання кримінального процесу. Запропоновано авторське визначення цієї категорії, яке враховує як формальні вимоги до нотаріальних документів, так і процесуальні умови їхнього законного залучення та використання в доказуванні. Окрему увагу приділено розмежуванню понять «нотаріальні документи», «нотаріально посвідчені документи» та «нотаріальні акти» з урахуванням їхньої правової природи.

У дисертації проаналізовано процесуальний порядок відшукування та вилучення нотаріально посвідчених документів, а також специфіку залучення нотаріуса до кримінального провадження як носія охоронюваної законом професійної таємниці. Досліджено правову природу нотаріальної таємниці в аспекті кримінального процесу й обґрунтовано наявність конфлікту між інтересами кримінального правосуддя та потребою в захисті конфіденційної нотаріальної інформації.

Сформульовано критерії належності, допустимості й достовірності відомостей, зафіксованих у нотаріально посвідчених документах, з урахуванням вимог кримінального процесуального законодавства та спеціального законодавства про нотаріат. Удосконалено класифікацію нотаріально посвідчених документів у кримінальному процесі, що дало змогу диференціювати їх за характером доказового значення, юридичною силою та рівнем процесуальної надійності.

Теоретичні положення та висновки дисертації можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях проблем доказування в кримінальному процесі, у правотворчій діяльності з удосконалення кримінального процесуального та нотаріального законодавства, а також у діяльності нотаріату, правозастосовній практиці органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Ключові слова: нотаріально посвідчені документи, джерела доказів, кримінальний процес, нотаріальна таємниця, допустимість доказів, доказова сила, нотаріальний акт.

SUMMARY

Buchatskyi M. O. Notarially Certified Documents as a Source of Evidence in Criminal Proceedings: Theoretical and Practical Aspects. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Forensics; Judicial Expertise; Operational-Investigative Activity». – Private institution «Scientific Institute of Public Law», Kyiv; State Tax University, Irpin, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive theoretical and applied study of notarially certified documents as a source of evidence in the criminal proceedings of

Ukraine. The work provides an in-depth analysis of the procedural and evidentiary aspects of searching for, seizing, introducing, and using notarially certified documents within criminal proceedings, as well as clarifies the specific features of the legal regime of notarial secrecy in the context of implementing the objectives of criminal justice.

The expediency of a systematic rethinking of a set of theoretical and practical issues related to defining the concept, legal nature, and place of notarially certified documents within the system of written sources of evidence is substantiated. It is demonstrated that the absence of a unified doctrinal approach to this category, along with the fragmented nature of its regulatory framework in criminal procedural legislation and notarial law, leads to ambiguity in law enforcement practice, particularly in assessing the admissibility, relevance, and reliability of information contained in such documents. In this regard, the dissertation provides a thorough analysis of the correlation between the norms of criminal procedural law and special notarial legislation in order to clarify the evidentiary status of notarially certified documents and determine their functional role in criminal proceedings.

The concept and essence of notarially certified documents as a special type of written source of evidence are revealed, combining the private-law nature of notarial certification with the public-law objectives of criminal procedure. An author's definition of this category is proposed, which takes into account both the formal requirements for notarial documents and the procedural conditions for their lawful inclusion and use in evidentiary activities. Particular attention is paid to distinguishing between the concepts of "notarial documents", "notarially certified documents", and "notarial acts", taking into account their legal nature.

The dissertation analyzes the procedural procedure for searching for and seizing notarially certified documents, as well as the specifics of involving a notary in criminal proceedings as a holder of legally protected professional secrecy. The legal nature of notarial secrecy in the context of criminal procedure is examined, and the existence of a conflict between the interests of criminal justice and the need to protect confidential notarial information is substantiated.

Criteria for the relevance, admissibility, and reliability of information contained in notarially certified documents are formulated, taking into account the requirements of criminal procedural legislation and special legislation on notaries. The classification of notarially certified documents in criminal proceedings is improved, making it possible to differentiate them according to the nature of their evidentiary value, legal force, and level of procedural reliability.

The theoretical provisions and conclusions of the dissertation may be used in further scientific research on issues of evidence in criminal proceedings, in law-making activities aimed at improving criminal procedural and notarial legislation, as well as in the law enforcement practice of pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office, and courts.

Key words: notarially certified documents, sources of evidence, criminal procedure, notarial secrecy, admissibility of evidence, probative value, notarial act.

Підписано до друку 17.06.2026. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № 312.

Видруковано в Державному податковому університеті.
08205, Київської обл., Бучанський р-н, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31